

YABANCI ÜLKELERDE TÜRK FİRMALARININ ÇALIŞTIRDIĞI TÜRK İŞÇİLERİNİN SOSYAL GÜVENLİKLERİ

Akın ŞİMŞEK (*)

1 - GİRİŞ

Yurtdışında iş yapan işverenlerimizin bu işlerde çalıştırmak üzere yurtdışına götürdükleri Türk işçilerin sosyal güvenlikleri konusunda eski 506 sayılı SSK ve sosyal güvenlik reformu olarak adlandırılan yeni 5510 sayılı SSGSS Kanunu sonrası özellikle ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkeler açısından uygulamada büyük değişiklikler getirildi.

Bilindiği gibi 5510 sayılı SSGSS Kanunu 5754 sayılı Kanunla¹ ve istihdam paketi olarak adlandırılan 5763 sayılı Kanunla² yapılan kapsamlı değişikliklerden sonra bazı hükümleri 30.04.2008, 3201 sayılı Kanunun uygulamasına ilişkin hükümleri 08.05.2008 ve bazı hükümleri de 01.07.2008 tarihlerinde yürürlüğe girmiş ve genel olarak da 1 Ekim 2008'de yürürlüğe girmiştir.

Bu makalemizde özellikle yurtdışında ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde Türk firmalarının çalıştırdıkları Türk işçilerinin sosyal güvenliklerinde yapılan değişikliklerden bahsedeceğiz.

2- ÜLKEMİZ İLE SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ OLMAYAN ÜLKELERDE ÇALIŞANLAR

2.1- Eski Sistemde

Eski sistemde Türk firmalarının ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan yabancı ülkelerde üstlendikleri işlerle ilgili çalıştırdıkları Türk işçilerinin sosyal güvenlikleri "Topluluk Sigortası" olarak adlandırılan sisteme göre veya "İsteğe Bağlı Sigorta" hükümlerine göre sağlanıyordu.

2.1.1- Topluluk Sigortası:

Topluluk sigortası olarak adlandırılan sistem 506 sayılı Kanunun 86. maddesi uyarınca ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan

(*) Rekabet Kurumu Sosyal ve İdari İşler Şefi

¹ 08.05.2008 tarih ve 26870 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

² 26.05.2008 tarih ve 26887 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

ülkelerde iş üstlenen Türk işverenlerinin yurtdışında bu işlerde çalıştırdıkları Türk işçilerinin sosyal güvenliklerinin sağlanmasında bir yöntemdi. Bu uygulamaya göre öncelikle işçilerin herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna zorunlu ya da isteğe bağlı sigortalı olmamaları gerekiyordu.

Bu durumda olan çalışanlar için yurtdışında iş üstlenen işverenle Sosyal Sigortalar Kurumu arasında uzun vadeli sigorta kollarının³ uygulanmasına yönelik olarak hazırlanmış bir tip sözleşme imzalanıyordu. Bu şekilde yabancı ülkelerde topluluk sigortasına tabi olarak çalıştırılan işçilerin yüzde 25 oranındaki uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin sigorta primleri işverenlerince ait olduğu ayı takip eden ayın sonuna kadar Sosyal Sigortalar Kurumuna ödeniyordu. Bu şekilde uygulamada ise işçilerin yurtdışında iş kazası veya meslek hastalığına maruz kalmaları halinde haklarında kısa vadeli sigorta kolları uygulanamamakta ve işçiler iş göremezlik geliri alamamakta ve mağdur olmaktaydılar.

2.1.2- İsteğe Bağlı Sigorta:

Yurtdışına götürülen Türk işçilerden isteyenler sigortalılıklarını isteğe bağlı sigortalı olarak da devam ettirebiliyorlardı. SSK'da genel olarak isteğe bağlı sigorta için, en az 1080 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına prim ödemiş olmak, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna zorunlu ya da isteğe bağlı sigortalı olmamak, buralardan kendi sigortalılığı nedeni ile tarafına aylık bağlanmamış olmak, isteğe bağlı olarak her ay kesintisiz olarak 30 gün üzerinden malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına prim ödemek ve talep dilekçesiyle başvurmak şartları aranıyordu. Ayrıca ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan

ülkelerde iş üstlenen işverenlerin yanlarında çalışan Türk işçilerden isteyenler 1080 gün şartı aranmaksızın isteğe bağlı sigortalı olabiliyordu. İsteğe bağlı sigortalılar asgari ücret ile 6,5 katı arasında belirledikleri kazançları üzerinden yüzde 25 prim ödüyorlar ancak bu sürede sağlık yardımıyla yararlanamıyorlardı.

2.2- Sosyal Güvenlik Reformu Sonrası Yeni Sistemde

Esasen 5510 sayılı SSGSS Kanununun önceki halinde yurtdışında Türk işverenler tarafından çalıştırılan Türk işçilerin normal sigortalı gibi tüm sigorta kollarına tabi sigortalı olarak çalıştırılması öngörülmüştü. Ancak daha sonra bu düzenlemeden vazgeçildi ve yapılan değişiklikle 01 Ekim 2008 de yürürlüğe giren son halinde Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmayan ülkelerde Türk işverenleri tarafından çalıştırılan Türk işçilerinin emekliliği sağlayan uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmalarından vazgeçildi ve kısa vadeli sigorta kollarına tabi olmaları öngörüldü. Bu sigortalıların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde isteğe bağlı sigortalı olmaları imkânı devam ettirildi.

2.2.1- Kısa Vadeli Sigorta Kolları:

Kısa vadeli sigorta kolları genel olarak 5510 sayılı SSGSS Kanununun 4/a(eski SSK) ve 4/b(eski Bağ-Kur) maddeleri kapsamında sigortalı sayılanlar ile aynı Kanunun 5 nci maddesinde sayılanlara uygulanmaktadır. Ancak 5510 sayılı Kanunun kısa vadeli sigorta kollarına ilişkin hükümleri aynı Kanunun 4/c(eski Emekli Sandığı) maddesi kapsamında sigortalı sayılanlar hakkında uygulanmamaktadır.

³ Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları

Ülkemiz ile uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri hakkında kısa vadeli sigorta kolları hükümleri uygulanacağı 5510 sayılı Kanunun 5 nci maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri 5510 sayılı Kanunun 4/a maddesi kapsamında sigortalı sayılacaklar ve bunlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanacaktır. Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı yapılan işin iş kazası ve meslek hastalığı bakımından gösterdiği tehlikenin ağırlığına göre % 1 ilâ % 6,5 arasında belirlenen oranda olup tamamı işveren tarafından karşılanacaktır. Aynı zamanda bunların % 12,5 oranındaki genel sağlık sigortası primlerinin tamamı da işverenleri tarafından karşılanacaktır. Kısaca toplam prim oranları %13,5 ile % 19 arasında değişecektir.

Kısa vadeli sigorta kolları primi, yapılan işin iş kazası ve meslek hastalığı bakımından gösterdiği tehlikenin ağırlığına göre tespit edilecektir. İş kolları tehlikenin ağırlığına göre sınıflara, bu sınıflar da özel iş şartlarına ve tehlikeyi önlemek için alınmış olan tedbirlere göre derecelere ayrılacaktır. Hangi iş kollarının hangi tehlike sınıfına girdiği, tehlike sınıf ve derecesine ait prim oranlarının ve tehlike derecelerinin belirlenmesinde uygulanacak esaslara ilişkin tarife 22.09.2008 tarih ve 2008/14173 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁴ ile belirlenmiştir.

2.2.2- İsteğe Bağlı Sigorta:

İsteğe bağlı sigorta 5510 sayılı kanunda kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle

uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tabi olmalarını sağlayan sigorta olarak tanımlanmış ve öncelikle Türkiye' de yasal ikamet şartına bağlanmıştır. Türkiye'de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşları da bu haktan yararlanacak. Zorunlu sigortalılar, emekliler, 18 yaşını doldurmayanlar isteğe bağlı sigortalı olamayacak.

Ancak sigortalı olarak çalışmakla birlikte, ay içerisinde 30 günden az çalışanlar veya son bir yıl içinde 360 günden az çalışanlar ya da tam gün çalışmayanlar isteğe bağlı sigortalı olabilecek. Mutlaka bir dilekçe ile Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurulacak. İsteğe bağlı sigorta süresi 5510 sayılı kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında yani mevcut durumdaki Bağ-Kur süresi olarak kabul edilecek.

İsteğe bağlı sigortalılık talebin kayıtlara geçtiği günü takip eden gün başlayacak. Zorunlu sigortalıların isteğe bağlı süreleri ile çalışan isteğe bağlı süreleri iptal edilerek ödenen primler varsa zorunlu sigorta prim borçlarına sayılacak yoksa geri verilecek. Yapılan düzenlemede önemli bir değişiklik isteğe bağlı sigortalı ve iştirakçilerin bu dönemde genel sağlık sigortası primi ödeyerek sağlık yardımından yararlanabilmeleridir. Ait olduğu aydan sonra 12 ay içinde gecikme cezası ve zammıyla birlikte prim ödenmeyen süreler, sigortalılık süresinden sayılmayacak ve bu 12 aylık süreden sonra ödenen primler iade edilecek.

Ülkemiz ile uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçisi sigortalıların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde, Türkiye'de yasal olarak ikamet etme şartı ile

⁴ 29.09.2008 tarih ve 27012 (2. Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak şartları aranmaksızın haklarında isteğe bağlı sigorta hükümleri uygulanacaktır. Bu kapsamda, isteğe bağlı sigorta hükümlerinden yararlananlardan ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmayacaktır. Bu şekilde isteğe bağlı sigortalı olanlar genel sağlık sigortası primleri işverenleri tarafından ödendiği için sadece % 20 oranında malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyecekler.

3- ÜLKEMİZ İLE SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ OLAN ÜLKELERDE ÇALIŞANLAR

Halen Ülkemiz ile 22 ülke arasında sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmıştır. Sosyal güvenlik sözleşmelerinde yer alan haklardan sözleşmeyi imzalayan ülkelerin vatandaşları ve bunların bakmakla yükümlü olduğu yakınları ile ölümleri halinde kalan hak sahipleri yararlanabilmektedirler. Anılan sözleşmeler ile her iki ülke vatandaşlarının hak ve menfaatler açısından eşit sayılmaları amaçlanmıştır. Anlaşma yapılan ülkelerde geçen hizmetler aynı Ülkemizde geçmiş gibi birleştirilecek hizmetlerden sayılmaktadır.

Eski sistemde Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, 506 sayılı Kanunun Geçici 20 nci maddesine göre kurulan banka sandıklarında ülkemiz ile sosyal güvenlik anlaşması bulunan ülkelerde sigortalı olarak çalışanların hizmet süreleri aynı tarihlere rastlamamak kaydıyla birleştirilmektedir. Yani hizmet birleştirilmesinde Ülkemiz ile sosyal güvenlik anlaşması bulunan ülkelerde geçen sigortalı hizmet süreleri de dikkate alınmaktadır.

Yeni sistemde de Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülkelerde geçen hizmetler birleştirilecek hizmetlerden sayılacaktır.

ÜLKEMİZ İLE SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ İMZALAMIŞ ÜLKELER VE DİĞER BİLGİLER

ÜLKE ADI	İMZA TARİHİ	YÜRÜRLÜK TARİHİ	UZUN VADE	KISA VADE
1 İNGİLTERE	09.09.1959	01.06.1961	+	-
2 ALMANYA	30.04.1964	01.11.1965	+	+
3 HOLLANDA	05.04.1966	01.02.1968	+	+
4 BELÇİKA	04.07.1966	01.05.1968	+	+
5 AVUSTURYA	12.10.1966	01.10.1969	+	+
6 İSVİÇRE	01.05.1969	01.01.1972	+	-
7 FRANSA	20.01.1972	01.08.1973	+	+
8 LİBYA	13.09.1984	01.09.1985	+	-
9 DANİMARKA	13.12.1999	01.12.2003	+	-
10 İSVEÇ	30.06.1978	01.05.1981	+	-
11 NORVEÇ	20.07.1978	01.06.1981	+	-
12 K.K.T.C.	09.03.1987	01.12.1988	+	+
13 MAKEDONYA	06.07.1998	01.07.2000	+	+
14 AZERBEYCAN	07.07.1998	09.08.2001	+	+
15 ROMANYA	06.07.1999	01.03.2003	+	+
16 GÜRCİSTAN	11.12.1998	20.11.2003	+	-
17 BOSNA-HERSEK	27.05.2003	01.09.2004	+	+
18 KANADA	19.06.1998	01.01.2005	+	-
19 KEBEK	21.11.2000	01.01.2005	+	-
20 ÇEK CUMHURİYETİ	02.10.2003	01.01.2005	+	+
21 ARNAVUTLUK	15.07.1998	01.02.2005	+	+
22 LÜKSEMBURG	07.07.2000	01.06.2006	+	+

4- DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Eski sistemde Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerde uygulamada işçilerin yurtdışında iş kazası veya meslek hastalığına maruz kalmaları halinde haklarında kısa vadeli sigorta kolları uygulanamamakta ve işçiler iş göremezlik geliri alamamakta iken artık haklarında kısa vadeli sigorta kolları hükümleri uygulanacağından bu haklardan yararlanabileceklerdir.

İsteğe bağlı sigortalı olanlar daha önce sağlık yardımından yararlanamamakta iken artık genel

sağlık sigortası primleri zorunlu olarak işverenleri tarafından yatırılacağı için sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

Ancak yeni sistemde isteğe bağlı sigortalı süreler 5510 sayılı Kanunun 4/b maddesi kapsamında yani eski Bağ-Kur gibi değerlendirileğinden emeklilik için gerekli prim ödeme günü yönünden farklı hükümlere tabi olacaklar. Bu hususa özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Sosyal güvenlik reformu olarak adlandırılan 5510 sayılı SSGSS Kanunu ile iş kazası veya meslek hastalığı gibi durumlarda iş göremezlik geliri-ne kavuşmaları ve isteğe bağlı sigortalı olursa bile genel sağlık sigortalısı olmak gibi getirilen avantajlar yanında sigortalılar bu sürelerinin topluluk sigortası gibi emekliliklerinde sayılmamaları veya isteğe bağlı sigortalı olarak geçen sürelerin 5510 sayılı Kanunun 4/b maddesi yani eski sistemdeki Bağ-Kur hizmeti sayılması gibi bazı dezavantajlarla da karşılaşmışlardır.